

НА ВИХОВНІ ТЕМІ

М. С. Чарторийський

# ПІЗНАЙМО

КРАЩЕ СВОЇХ ДІТЕЙ

(Психологічний нарис)



НА ВИХОВНІ ТЕМИ

Д-р М. Сидор Чарторийський

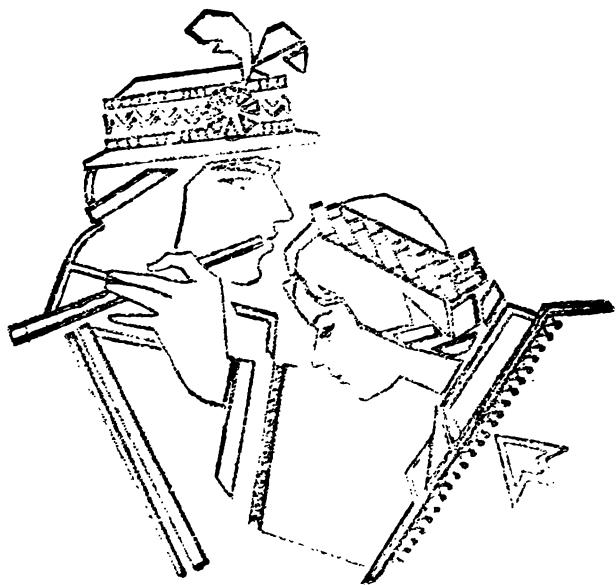
**ЗА ВРАЩЕННЯ ПІЗНАННЯ СВОЇХ ДІТЕЙ**

(Психологічний нарис)



**ВИДАВНИЦТВО "ГОВЕРЛЯ"  
Нью Йорк**

**1976**



На виховні теми

М. С. Чарториський

## ЗА НРАЩЕ ПІЗНАННЯ СВОЇХ ДІТЕЙ

(Психологічний нарис)

### Вступне

Сама назва нашої розвідки може видаватися декому за претенсійну і не дуже влучну, бо, мовляв, кожна мати — та кожний батько найкраще знають своїх дітей і не має потреби вмішуватися у їхні інтимні відносини.

Таке розумування було б наскрізь помилкове та не поважне, бо якраз тому і треба "вмішуватися" в ті родинні відносини, щоб допомогти самим батькам краще і повніше пізнати своїх власних і рідних дітей.

Піznати самого себе — це найважче завдання **кожної** одиниці, **кожної** людини. Також не легко є пізнати батькам свою рідну дитину, хоч би й тому, що мати-батько інколи послуговуються більше чуттям супроти своїх дітей, ніж разумом, а також тому, що не всі діти однакові, навіть тих самих батьків.

Багато клопотань, турбот та недоспаних ночей переживає мати-батько нім їхня дитина підросте, виховаеться та стане "людиною".

Коли ж у родині є більше дітей, то тоді ще більше потрібно помочі батькам, щоб вони спершу самі найкраще пізнали своїх дітей і їх так зростали та виховували, щоб не лише їхнє власне життя, але й життя їхніх дітік проходило, можливо, "гладко, певно, нормальню та корисно і надійно для батьків і дітей".

Якраз таку поміч ми хочемо дати в наших розважаннях, які випливають як з практичного життя, так і з ступій над ростом, розвитком та вихованням, молодої людини взагалі, та пізнанням дитини — зокрема.

Нераз і не двічі юна мати переживає глибокий неспокій з причини, як їй самій здається, ненормальності розвитку, чи заховання рідної дитини під час їїросту, від так би сказати — "колиски" — починаючи. Бо ѹ справді, дитину треба пізнати, обсервувати, плекати та виховувати від першого дня народження аж до повного зросту; від "колиски" до садочки, від садочки — до народної школи, від народної до середньої школи; від немовляти до "скакунчика", й від лубертації — до повного дозріння. Це шлях не короткий і не легкий. Ніхто з батьків не може сказати, що він сам знає, чи вона сама знає, як це робити, щоб найкраще зростити та виховувати своїх діток, бо наука таки п'erekонала не одну матір, не одного навіть дуже розумного батька, що ѹ вони також потребують помочі і поради та багато побічних дооповнень до своїх знань на те, щоб їхні діти зростали і виховувалися під кожним оглядом нормальню, вповні і задовільно та безмайменшої фізичної, чи духової хиби, чи не-дотягнення.



### Не всі діти однакові...

Хоч ми нераз любимо повторювати, що всі діти однакові, — але в дійсності так воно не є. Можливо, що лише перед Богом всі діти однакові, але перед і серед людей, вони є різні вдачею, характерами, навичками, долею і призначенням.

Батько-мати мусять і ту істину знати та брати її під увагу в часі виховання та зростання своєї малечі. Саме тут треба багато приділювати уваги дітям, щоб пізнавши їх, давати їм відповідні напрямні, потрібні до духової заправи, й навіть умового та фізичного росту, бо без докладного розуміння своєї власної дитини, ані один батько-мати не може впovні віддати дітям тієї помочі, ні того додатнього впливу і прикладу для їхнього всебічного розвитку; а це тому, що, щоб помогти — треба знати, як, коли, де і кому та якими засобами, щоб наше втручання приносило підмогу, розвиток, а не застій та шкоду, для душевного, умового і навіть фізичного розвитку дитини.

Коли ж батьки мають більше, дітей — бодай двоє-четверо, — то в тім випадку вони щасливіші, не лише, що мають більше “мільйонів”-дітей, але щасливі тому, що сповнили своє призначення перед Богом і перед своїм народом: перед Богом тому, що мають Боже благословення і мають що виховувати, — а перед своюю нацією, що привели на світ нащадків і переємників, отих продовжувачів не лише роду людського, але й роду Рідного, Українського!

Знову ж діти, — є щасливіші та жож від тих, що є “одинаками”, — бо вони: а) мають друзів малих у рідній хаті, б) мають товариство для розваги, забави, тутірки та навіть мають з ким таки на місці в рідній хаті й поспечатися, позмагатися за перщенство, а що головне — в) мають з ким зростати, радіти, навчатися і почувати себе повними, потрібними й неопущеними людськими істотами самі між собою у родиннім гурті-вогнищі. А це така великанська родинна заправа, що, коли батько-мати пізнають той свій “дріб”, то напевно радості не буде меж, і навіть біль і нестаток та сум — уникатиме таку родину, бо серед неї Бог перебуватиме по всі часи, якщо всі вони — діти Божі.

Тож є так би сказати рація, — пізнати своїх дітей так докладно, так добре, як лише можна; бо потреба велика є. Пізнати своїх дітей, їхні вдачі, прикмети здібності й нахили, — це початок до доброго і повного виховання. Це те, що ми в Ім'я Боже, повинні завжди починати і пам'ятати про наші обов'язки, наші повинності і наші потреби.

Щоб приступити до такого докладнішого обговорення цього питання, — ми хочемо насамперед поставити самі себе та кожну людину, що має діток, і хоче та старається пізнати їх, помагати їм, виховувати та зростати враз з ними, — в таке розташування духове і розумове, щоб ми знали, у який спосіб найкраще пізнати своїх дітей і допомагати їм у їхнім всебічнім розвитку, а не гамувати той розвиток дитини

Значить, ми мусимо пізнати самі себе, і своє положення, свої духові вартості, свої фізичні спроможності, свою інтенцію і наснагу, тоб то, треба знати самому: куди ми ідемо? чому ми туди ідемо? що ми хочемося сягнути? чому ми самі живемо? яке наше призначення і яке наше завдання та, яка наша ціль тут, як одиниці батька-матері, як члена даної суспільності і даної нації та як модини жагалі?

Доки ми самі не зуміємо дати собі відповідь на ті питання, — ми не можемо приступати і надіятись на повний успіх, до виховання своїх дітей та до їхнього пізнання, бо ми самі не будемо здібні їх зрозуміти тому, що ми самі себе ще не розуміємо, ще не знаємо всього того, що нам, як батькам треба насамперед знати! Це речі-питання і поважні і конечні, тобто потрібні нам для виповнення наших батьківських функцій.



### Самоконтроля...

Ми можемо робити сяк, і так, — бо ми вільні люди. Недаром багато є людей, що можуть сказати: ми і те знаємо, а решту — нам не треба. Так, але це не дасть нікому розв'язки, ні почуття словення свого обов'язку та повинності у відношенні до своїх дітей.

Ще хочу підкреслити, що тут нам ідеться в першу чергу про батьків-матерів, бо вони найбільше потребують того "самопізнання" на те, щоб могли краще та успішніше своїх діток пізнати та навчати їх добра. А це "добро" має покривати цілість росту, зросту та виховання молодої людіні взагалі. В далішому, це відноситься до кожної людини, що має можливість, бажання, чи вже саме, таке становище, що вона повинна б, а — нарешті, мусить також пізнати сама себе, щоб краще пізнати довірену їй молодь. Маємо тут узагалі різного ступеня виховників, учителів, дорадників і спікунів, тощо.

Щоб все це краще зрозуміти та навіть поставити себе в позу раз того, що запитує, то знову раз того, кого запитують, ми наводимо приклади.

Наприклад: 1) Яка була б ваша відповідь, коли б вас хтось запитав і прохав відповісти йому: Ви ідете (вулицею, містом, стежкою, хідником, і тп.), — що вам треба знати в тому часі?

2) Ви працюєте (щось вам доручено, або самі щось робите, або таки з конечності сповняєте якусь працю), що вам треба знати в такому часі?

3) Ви, можливо, николи про те не думали, але хтось вас запитав: "Ви живете, як і багато інших людей, — що вам треба знати про ваше життя про життя, як саме в собі?"

Читаючи ці рядки, — постараїтесь дати на ті питання відповідь. Напишіть ті відповіді і перешліть їх до Редакції цієї газети-часопису, — можливо, ми також багато скористаємо з неї. Ми радо поділимось з вами спільним досвідом, і всі скористаємо та багато навчимося. Ми попробуємо пізнавати самі себе на те, щоб мати моральне право пізнавати других, а впершу чергу, пізнати і помагати своїм дітям, щоб і вони могли дати працільні відповіді на повищі питання, і їм подібні, які саме життя несе і вимагає та буде вимагати розв'язки і відповіді. Бо ми люди. Ми живемо, а життя — це не лише поступ, але і удосконалення. Зростаємо, навчаймося, будьмо досконалими. Це вимога життя, — а що важніше — це вимога нашого Творця! Без самопізнання, без наснаги-змагу і без спонук та самого навчання — ми не багато зробимо доброго на цім світі.

Ми порушили пару питань, які є дуже помічні для нашого успіху у вихованні, а передусім — у пізнанні наших рідних дітей. Якщо ви кажете, що ви знаєте своїх дітей найкраще, — то ми не будемо з вами сперечатися, але дозволимо собі поставити таке ваше твердження під певний сумнів. Ми можемо дати доказ що і ви помиляєтися навіть шоло пізнання своїх рідних дітей.

Про такі можливості вже не один батько-мати самі переконалися, — але, інколи таке переконання виступає, гбо боліче, або запізно. Не допустім цього.

Майже кожна людина, як ество розумне, все ж таки є обмежена щодо засягу своїм розумом усіх питань життя, бо, крім природного нахилу до пізнання і пізнавання, — людина має також нахил до помилок. Лище Боже Провидіння є непомильне, — тому ми всі, як люди маємо певні обмеження, щодо пізнавання і щодо осягання, — натомість маємо великі склонності до помилок, які інколи інтерпретуємо, як істину. Це тримає мати на увазі, коли вперто починаємо твердити, що ми все "найкраще" знаємо, бо так воно не є.

Майже кожна людина, нормальна людина, — знає щось дуже добре. Однаке не можна твердити, що кожна людина знає все те дуже добре, про що вона сама думає, що вона добре знає, бо таке твердження багатьох людей уже завело. Ми маємо право і обов'язок змагати до пізнавання всього, що добре, на те, щоб самим добро робити, та уникати злого. Однаке, ніколи ми не радили б нікому пізнавати і зло на те, щоб те зло самим практикувати, бо це вже не наука, а радше збочення



### Успосіблення — темперамент-нахил. . .

Під словом **успосіблення**, ми уважаємо певні присущі здібності дитини, які випливають нераз дуже помітно, і виразно піznати кожній людині, а тим більше уважним батькам, — що така-то дитина має природне успосіблення до такої, чи іншої чинності. Це певного рода природний дар, що за вченням християнського світогляду, — походить від св. Духа, і називаємо таке успосіблення, часто "Даром св. Духа". Очевидно, що тут іде мова виключно про добрі успосіблення, додатні, творчі й корисні, як для дитини так і для оточення.

Знову ж **темперамент** — це духово-фізична присуства людини-дитини, але такий темперамент не завжди може бути додатнім, добрым, благородним, та не завжди корисним для дитини і для його оточення. Ми мусимо відрізняти успосіблення від темпераменту, бо це не є те саме, хоч багато батьків-матерів, а навіть деяких педагогів, нерозважно утотожнюють успосіблення дитини з її темпераментом. Так воно не є.

Темперамент — це певний прояв, який дається за-примічувати в дитини менше — чи більше виразно, і ми тоді говоримо про таку дитину, як про темпераментну, яка вимагає окремої уваги до підходу у вихованні та навчанні, бо її "темперамент" — є такого, чи іншого роду.

Щодо темпераменту — у дітей, то поставало багато різних чиноки й непорозумінь між лікарями, а батьками й тп. Напр. лікарі твердять, що дитина здорована, але мати-батько є переконані, що їй щось “бракує”, бо вона не є така сама, як інші діти... Воно, або сумовита начебто, то знову мовчазна, або таки за швидка, за вперта і за нервова... Причина такого погляду як у лікаря так в батьків є правильна. Дитина здорована, але батьки не взяли під увагу, що дитина тому “інша” від інших дітей, бо вона має інший темперамент.

На світі людей мільярди, і всі вони за повелінням Божим, є різні та відмінні. Можетe вірити, або не вірити, що між тими мільярдами людей, не має ані однієї людини тієї самої формою — виглядом, або тієї самої точно, вдачі, чи й темпераменту. Все є якісь відхилення, відмінності і ті різниці виказують наче різну поведінку даних людей.

Це саме буває у дітей, навіть у малят, починаючи від народження, ті, або подібні темпераменти можна завважувати у дитини. Бувають діти спокійні, усміхнені, не вередливі, і вони плекаються так “гладко” — але бувають і “крикуні”, які “верещать”, як то кажуть головно вже від народження. Іх темперамент є наскрізь інший від дитини, що все сприймає спокійно: Іжу, забаву, чи присутність матері-батька.

Діти-квіти. Вони справді такі пестрі і різні, як квіти на луці. Квіткам лише сонця і дощичку — а вони розвиваються і прикрашують своє довкілля; а дітям, лише добру опіку, а вони будуть розвиватися і виявляти відразу свої окремі риси-темпераменти, які інколи остаються з деякими змінами, на все її життя. Це батькам треба

знати і те треба пізнавати. Дитина, це та окрема особистість, яка неповторна, і оригінальна, бо такої самої в світі другої немає! Це той дар Божий, що обдаровує кожну людину чимось, для другої особи відмінним і неповторним. Тому й нам, батькам треба сприймати це та брати до відома і починати розуміти своїх дітей такими, як вони є; робити їх кращими має добрe виховання, наука і, прикладне життя.

Треба знати і ще, що без огляду на ту оригінальність та відмінність кожної людини одна від одної, — ми спостерігаємо також багато тих самих прикмет, або радше рис, що є спільні багатьом людським одиницям. Однаке ми тут радше говоримо про темперамент, а не про типи і риси. А, що більше, ми хочемо звернути увагу, що навіть темпераменти — поодинокі діти, і вони поділяються на різні відмінні типи. Це дається відрізниoti кожній уважній людині. Якщо приділити тим питанням трохи уваги і часу.

Про темпераменти у дітей, їхні відмінності і важливість їх розпізнавання, звертає свою увагу ще старинний грецький учений лікар Гіппокріт (460-377 рр. до Христа), якому приписують, що то він розрізняв чотири роди, чи типи темпераментів (співвідношення належних частин, — а староримський лікар-анатом Гален — § 234 ст. до Христа), — у своїй характеристиці темпераментів, твердив, що їх усіх є аж 13. Однака така класифікація не встояла, бо вже у старині їх знову обмежили лише до 4 різних типів-видів. Гіппократ вбачав причину тих темпераментів у “життєвих основних соках” — в крові, жовчі і в слизі, що греки називали “красис”, а римляни “темпераментум”.

За теорією Гіппократа, — ті організми, в яких переважає кров, — мають сангвінічний темперамент (з латини “сангвіс” — кров). Знову ж ті особи, в яких переважає в суміші слиз — (з грецького “флегма” — слиз), — мають флегматичний темперамент. Котрі особи мають в суміші перевагу жовтої жовчі (гр. “холе” — жовч) — нілежать до холеричного темпераменту.

І четвертий тип, це ті особи, що в їхній суміші перевагу має чорна жовч, (гр. “мелайна холе”) — це типи з характером-темпераментом мелянхолійним. Хоч за тисячі років багато дечого додали і удосконалили старинні вчення і погляди, то все ж таки ті назви осталися до наших днів, і вони є вживані на означення тих чотирьох типів-темпераментів. Наука лише додала до них понять ще і велику роль, яку відограє нервова система даної дитини. (Може бути сильна, зрівноважена, рухлива). Вони ще поділяються на: Темперамент сильний збалансований, сильний незрівноважений, повільний-спокійний та галъмівний (за довільний).

Хтось міг би сказати: добре, але хіба ж не можна змінити тих темпераментів, і одні злагіднити, а інші піднести до більшої рухливості?...

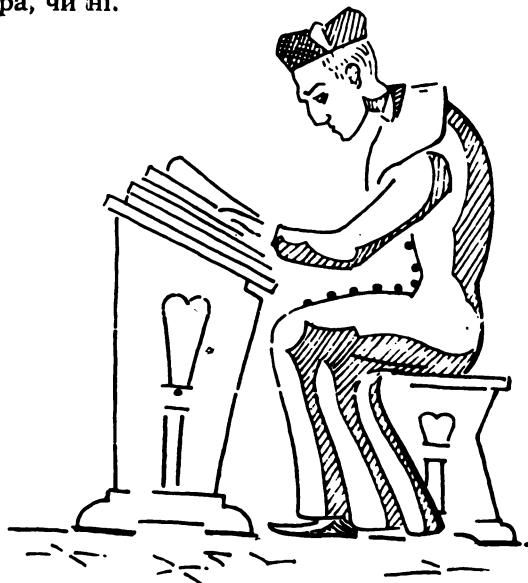
На скільки нам відомо з різних дослідів, — треба ствердити, що така переміна неможлива, бо темперамент — це притаманні особливості людини, і їх можна хіба свідомо припинювати, але ніколи їх не можна змінити. Тому, що темперамент — це вроджений тип діяльності-чинностей даної людини, який не підлягає змінам. Натомість так би сказати — само життя в багатьох випадках віливає на деяку зміну — на краще, чи на гірше, тем-

пераменту людини. Все те, що сприяє людині — покращує і темперамент, але все те, що не сприяє людині — той темперамент поганшує. На такі більші, чи менші відхилення, дуже впливає також сам спосіб життя, виховання, підконтрольність самого організму, отою життєздатністю. Інакше ділатиме на дитину обмеження — ізоляціонізм, а інакше, достаток, воля, рух, дія, наука, досвід, оте повне життя духове та фізичне, якого так дуже потребує кожна нормальна дитина-людина.

Пізнати дитину, — це значить її виховувати, від колиски — до повного зросту і дозрівання. Нераз дитина з такою, чи іншою прикметою-темпераментом, потребує нашої більшої, чи меншої уваги, а навіть допомоги, в період й поради фахівців-лікарів, педагогів, тощо, ча те, щоб "поставити" на добру шляху зрост та виховання даної дитини.

В багатьох випадках, самі батьки надають дещо до того, що ми називали б збільшенням, чи зменшенням темпераменту в дитині. Вистачить напр. навчити дитину при засинанні, колихати таким, чи іншим способом. А ну, ю рестаньте пізніше, колихати її в час її засинання! Почуєте таку "коломийку", що юразу подумаетесь чого дитина хоче! Колисати її, бо вона хоче спати. Знаємо випадок, що одна мати трьох діток, навчила середущого синка завжди перед синанням, подавати йому пляшку з молоком. Сталося одного разу так, що мати того не зробила. Дитина таки заснула, але незабаром врокинулась і крик: пати-ка, — пати-ка!.. — кричала дитина, а мати спочатку навіть не зрозуміла тих славо артикульованих слів (дитина вимовляла, що хоче спати і хоче моло-

ка — пати-ка!). Нарешті мати зорієнтувалась і чим скороше подала дитині молоко. Дитина рвучко орала молоко і лагідно з вловіллям засинала... Таких і їм подібних випадків є багато але не всі ті випадки ми знаємо, та не всі матері-батьки стараються це пізнати, це зрозуміти, ще накривити. Всі ті і інші недотягнення дуже впливають на розвиток дитини, а на її темперамент зокрема. Всякі зміни, які ми хочемо застосувати супроти дитини, ми мусимо рахуватися з тим маленьким твором, що воно буде реагувати сяк, чи так в залежності, чи дана зміна для дитини добра, чи ні.



### Як поступати з дітьми неоднакових темпераментів?

Батьки у поступованні з своїми дітьми, завжди повинні мати на увазі душевний та фізичний стан їхніх дітей, бо пізнавши те, вони матимуть більше можливостей працівильного поступовання з своїми нащадками. Брак вирозуміння, брак пізнання своїх дітей — звичайно призводить до неповоджень, а в далішому, батьки замість підмоги, поради і такби сказати — нормування життя їхніх дітак, вносять заколот. Це, як би напр. самому ставити собі діягнозу на хворобу, якою ми ані не знаємо, ані не розуміємо, а беремося лікувати тоді, коли треба б наперід вдатися до доброго лікаря, і піддатися йому основним переглядам, щоб він визначував діягнозу і лікував, а не інакше.

Ми говорили вже про різні типи темпераментів, а тепер хочемо подати кілька прикладів, як з тими різними типами темпераментів поводитися, як їх виховувати щоб дана дитина зростала, можливо найбільш нормальню, правильно і задовільно під кожним оглядом.

Коли вже батьки розпізнали, напр. що їхня одна дитина має темперамент ХОЛЕРИКА, — а піznати це можна по її руках, здебільша поривчасті, швидкі; вони бувають наїмірно наче напруженими. Вони засвоюють собі певні навички то дуже поспішаючи, то знову застосуються, наче б самі в своєму нутрі мали затримку. Описля знову швидко реагують і напружено діють.

**А САНГВІНІКИ** — спритні, швидкі, але доладу все роблять. В них праця як то люди кажуть — горить у руках і все якось то в'ється погідно, швидко, але спокійно, гармонійно, скоординовано: все до ладу! Інколи вони вміють стати і гальмівними, дещо перестають, але все те спритно і так, як має бути.

Знову ж **ФЛЕГМАТИКИ** — це спокійні, солідні і скординовані в своїх діях типи. Повільно, не поспішаючи виконують те, що їм треба, чи їм предложено. В ніякому разі не “гарячкують”, не поспішають. Але такий тип дитини, не може дорівнювати в деяких чинностях напр. з сангвініками, бо вони не люблять швидкості і надмірного руху, тоді коли сангвініки там герой — де рух і темпо життя, чи праці.

**МЕЛЯНХОЛІКИ** — це типи які бувають не завжди постійні в своїх руках і чинностях. Бувають раз досить активні, але менше, як сангвініки, то знову бувають аж надто інертні, неактивні. Вони є менше впевнені самі в собі і інколи потребують втручання (доброї поради) батьків, тощо. Добри поради дітям є завжди бажані, але не завжди можна такі втручання вводити в дію. Мелянхоліки добре уміють самі себе обороняти. Тоді коли холерики є занадто впевнені самі в собі, то мелянхоліки такої впевненості не мають, за те в них сильно розвинений пасивно-оборонний рефлекс.

Найкраще можна пізнати, які типи поміж дітьми, під час ігор забав тощо. Найзвиннішим є сангвінік, і його не так легко можна зловити в бігу-перегонах.

Лише сангвінік сангвініка може зловити, чи перегнати а ніколи, або майже ніколи дитина-юнак іншого темпераменту. Сангвінік життєрадійсний, веселий, успіхнений "зух". Вони бувають понадто приязні.

Холерик при іграх-забавах, змагах, тощо, дуже рвучкий; швидко іде на противника. Він охочий до змагу і поєдинку, навіть із сильнішим від себе противником. Вони дуже реагують і на перемогу і на невдачу. До болю, до розпуки і сліз. В прогрі — гнівні, в перемозі — тріумфуючі.

Флегматик - з іграх не замітний. Вони надмірного руху не люблять. За те радо перевідуть сидячі ігри. Тоді тоеарські і навіть милі учасники ігор. Але коли флегматик таки з тих, чи інших спонук візьме участь в будьяких іграх, чи змагах, то він вміє надолужити свою немістю до руху, своїми здібностями: напруженням сил, старанністю і точністю в дії та самопосвятою.

Такі самі, або подібні прикмети виявляє в іграх МЕЛЯНХОЛІК. Вони не люблять надмірного руху. За те радо використовують так, як і флегматики, свою терпливість зарадність у самовідданості справі, за яку взялися виконати.

Вже з тих даних, що ми їх подали повище, кожна людина, що займається вихованням, може багато навчитися і сама, та мати більше вирозуміння для поодиноких темпераментів у вихованні, навчанні і співжитті.

Нервова система дитини у своїх процесах виконує не лише одну працю. Крім рухів, приходить ще в рахубу і мова-розмова. І тут виразно розпізнати напр. сангвініка, що говорить середньої сили голосом, трохи емоційно і швидко, але без напруження і гарячкування

Також флегматики і мелянхоліки мають природну мову, без викриків і напруження. Але холерики — це типи крикливи, горячкуваті, які інколи мають нахил перекрикувати кожну іншу людину, що з ними розмовляє.

Дуже цікаве, що сангвініки, як діти найскоріше починають говорити. Майже, як правило, вони говорять вже до одного року життя. За два роки життя, це вже "балакуни", з добре іntonованою вимовою. Вони бувають, здебільша здібними дітьми і до інших мов, чи наук-предметів.

Але холерики, говорять наче з напруженням, гучномовно, голосно. У них вимова часто наче заважка, переривана: то вища то нижча іントонація, і їхня здібність дещо нижча від сангвініків, а щодо мов, вони не мають "дару". .

А все ж вони, як діти, починають вчасніше говорити, від мелянхолів, чи флегматиків.

Флематики, починають говорити дещо пізніше, після року, але поволі і постепено оволодівають її досить добре. Голос не дуже сильний, але може бути і надто голосний, тоді, якщо дитина чимось зворущується.

Мелянхоліки в мові і поведінці собі дуже рівні. На че боятьсяся, спокіні і тихі. Інколи мають недоліки, заікування, тощо. Маломовні. Це дійсно гальмівні типи, не дуже здібні. Натомість, як флематики так і мелянхоліки, інколи краще вміють написати, як висказатись словами.

А от ще є дуже важливі спостереження різних темпераментами дітей, напріклад у товариських відносинах і співжиттю.

Сангвінік — це товариський тип, швидко заприяте лює навіть з мало відомим осібняком і стає йому другом. Але приятями не дуже дорожить: є добре, а немає, то також добре — буде інший, чи інша.

Холерик — це тип що так само любить товариство. Він відважно заприязнюється, але свою деспотичну прем'єру задержує всюди. Швидко сердиться навіть занішо але скоро забуває і гніву не пам'ятає.

Флігматик, так само, як і мелянхолік — це типи, що не мають великого замилування і здається навіть інтересу до товариства і знайомства. Мають завжди обмежену кількість приятелів і це вистачає, бо буває і так, що вони попадають у сутинки з іншими типами, які з них або люблять насміхатися, або поштурхувати.

Пізнавши всі ті темпераменти, кожний батько-мати: чи учитель-виховник повинен знайти відповідний спосіб на втручування і корегування неодніх ситуацій, що вив'язуються поміж тими темпераментами і групами. Здебільші сангвініки і холерики — творять одну групу, а мелянхоліки і флегматики, другу. Перша група більше товариська, а друга, менше. Це можна і треба застримічувати вдома, а ще більше серед друзів і в садочку, чи в школі. Щойно в дорослом віці самі ті темпераменти себе починають більше пізнавати і дещо удосконалювати: одні на ліпше, інші на гірше. Як кому, яка доля.

До тих дітей, тобто флегматиків і мелянхоліків, треба мати не лише добре серце матерям-батькам, але і виховникам та учителям. Нераз треба запобігти різним випадкам-ситуаціям. А вже найбільшим прогріхом батька - матери, коли вони самі вголос висловлюють своє невдоволення з такої дитини, або представляють її такою ('недолугою) перед другими: учителями, виховниками, тощо. Це нетакт! Це проступок батьків супроти своєї рідної дитини! Того ніхто не має практикувати! Таких дітей треба підтримувати, надавати їм віру в себе, в їх спроможність, поступ, гідність, успіх! Бо інакше, самі батьки, чи виховники роблять дитину неповноцінну, з почуттям меншеварності! А це не виховання, але проступок, що дорівнює злочинові. До всього можна деякого поступово наклонювати і приучити, Головно — до доброго. Не примус, але вирозуміння, підмога і педагогічний такт у вихованні дитини — це основа успіху!

Головно, як сказано, мелянхоліки і флегматики потребують підсилення віри у свої успіхи, у свої сили та свою спроможність виконати те, що їм здається для них неможливим. Не жалійте для них похвал та признання і доброго слова, очевидно, за добре діла.



### Особовість-Пошана-Авторитет...

Увага батьків та спостережливість у відношенні до виховання та зросту дітей — має першорядне значення. Без уваги і спостережливості, ані один батько-мати не осятиме того що треба і, що необхідне до повного успіху в процесі творення нової людини, здорової і всебічно освіченої людини. Тому ми так багато разів повторюємо і настоюємо на потребі уваги і пізнання батьками своїх рідних дітей, їхні характери їхні вдачі, особливості та темпераменти.

Але при всіх цих атрибутах, ми все ж таки мусимо злажати на пошанування особовості кожної дитини, як індивідуума, як вартість саму в собі. Не зважаючи на сякі чи такі її властивості та темпераменти, ми у своїх спостереженнях запримітимо, що кожна дитина-людина вважає сама себе за те ество, що живе, рухається, творить, і до чогось змагає; свідомо, чи не свідомо, але вона творить, щось ціле сама в собі. І те "циле", ми мусимо підтримувати та респектувати. Лише в такій позиції ми мати-мемо право бодай думати і вважати, що ми поступаємо правильно, і згідно з вимогами того пізнання, яке наказує нам шанувати кожну особовість, яка є гідна тим-більше нашої уваги і пошани, що ми самі вимагаємо із кожного від неї пошани і уваги для себе.

Коли ми виробимо для себе тё здорове поняття, що ми шануємо кожну особовість тому, що така постава наша є правильна і здорована та згідна з Божою волею суспільною практикою, ми можемо говорити також про потребу взаємного авторитету, який мусить бути захований-збережений між дітьми та батьками, в першу чергу.

Виринає питання, чи є доцільно держати дітей у строгій дисципліні, і чи це приносить добро дітям і батькам, чи, може така надмірна дисципліна не є побажана? Ми склонні такої надмірної дисципліни не застосовувати ані супроти рідних дітей, ані супроти дітей у садочку, в школі, чи в виховній установі. Всяка надмірність не матиме доброго фіналу, результату.

Розумне примінювання пошани і авторитету вимагає не надмірної дисципліни, але радше нормальної уваги батьків супроти своїх дітей у всьому процесі зростання і виховання.

### МІ Є З ^ ДИСЦИПЛІНОЮ ПОМІРКОВАНОЮ !

Ми, батьки, мусимо мати певну норму і форму для пізнання правди, порядку, закону, кари і нагороди та прощення. Коли ми самі вже маємо те все впорядковане, значить, ми знаємо, чого хочемо, кудою ідемо і що маємосясягнути.

Розумні батьки мусять пам'ятати, що ѹнколи треба прощати та, наче б то самим себе "понижувати" навіть перед рідними дітьми. І ми цього не повинні ні соромитися, ні вважати за пониження для себе таке глибоке, що того, мовляв, ніколи не має бути. Ні навпаки; будьмо зламаними і пониженими лише перед Господом Богом, як перед своїм Творцем. Супроти других, будьмо уважними і справедливими і вимогливими навіть супроти рідних дітей! Однак ми, караючи дітей, будьмо справедливими і радше вибачливими, ніж мстивими. Мстиві батьки є нещілними своїх рідних дітей!

Коли наша дитина зробить який проступок, і вона зрозуміє, що то справді проступок, що вона зробила, чи допустилася того. І що того робити не треба і не можна. Ми маємо не лише право, але повинність притягнути дитину до відповідальності. Коли ж у висліді нашого пізнання, ми спостережемо що дитина зробила не навмисно, не добачила, не дочула, не завважила, то ми виносячи кару, мусимо тоді, коли дитина жалує свого вчинку, бо не добачила не дочула, забула, не оглянулась, не була свідома того свого проступку, ми як батьки, виховники, як учителі, МУСИМО їй це простити. І одночасно зазначити, що той проступок-неувагу, ми даруємо, але "більше того не робити"! Ми дамо їй відповідну науку-пораду, пересторогу, і таки подаруємо. Але ми ніколи серед тих обставин не скажемо дитині, "то нічого, ми ту заборону знесемо, її більше не буде", чи щось в тому роді. Як що ми того допустимося, то ми не є добрими виховниками, а радше шкідниками, і не свідомими шарлатанами, які не знають, що роблять.. Бо там де є закон-пересторога, там є і кара за переступ того закону і перестороги, а не інакше.

Будьмо справедливі. Будьмо лагідні. Будьмо вибачливими, але будьмо рішучими і не легковажними до постанов, до законів, щі до нашого способу виховання.

Ми наведемо один приклад.

Папе, ви переїхали без затримки. Чи бачите, знак: "Стоп"? сказав поліціст до автоводія, що з тягарем переїжджаючи, не задержався на зупинці.

Так, я зробив зло, але вірте мені, я переочив. Сонце засліпило мені це, що я переїхав, не зупиняючись, відповів молодий пан, щераз вибачаючись за недогляд.

Я побачив зупинку, але вже не міг задержатись на місці, бо мав великий тягар на авті, доповняв автоводій свою провину.

Поліціст вже посягнув записувати квиток кару, але, по хвилі сказав. Я дарую вам цей раз, бо справді авто перевантажене, і вірю, що ви ѹе зумисне не задержались на зупинці. Але більше того не робіть! сказав поліціст. Помилки також підглядають кари, бо переступаєте закон, додав він.

Автоводій подякував та справді постановив уважніше їхати <sup>не</sup> допустити до повного переступу зупинки.

З повіщого прикладу ми бачимо, що:

- а) автоводій призвав свою провину і за нсї жалував,
- б) поліціст ласкаво подарував йому цю провину і водночасно перестеріг, щодо повторного переступу,
- в) автодій зрозумів, що він одержав ласку, зовсім незаслужено, але радів, що знайшов вирозуміння і оминув кари,
- г) одначе пересторога далі осталася, напису "стоп", ніхто не усунув з даного місця.

Отак повинні поступати добрі батьки зі своїми дітьми. Таких, і їм подібних переступів, наші діти допускаються нераз; але батьки, завжди мають поступити справедливо, і уласкавлювати всяку признану і пожалувану провину дітей, своїх.

Ми бажаємо мілосердя і прощення від Бога і такі прошення одержуємо, якщо каемося та обіляємо більше не робити злого. То ж будьмо мілосердними і вирозумілими також супроти своїх дітей, а в далішому і сути проти своїх близких.

Прощаючи дану провину, ми не касуємо самої заборони-закону, але 

зласкаємо лице сам доконаний факт-провину тоді, як винний жалує та заявляє готовість винагороди-поправи, — тобто проступку-злого — більше не робити.

Ми ширше не будемо обговорювати провину, бо вони є різні, і їх найкраще знають самі батьки, бо вони спостерігають їх майже щодня, як іхні діти "виробляють псоти"

Коли ж ми вже пізнаємо наших дітей, то ми ще не все зробили. Дітей треба студіювати! Їх пізнати протягом одного дня-тижня-місяця — не можна. Треба з ними зростати, їх студіювати і так удосконалювати своє пізнання дітей, яких виховуємо, кормимо, зростаємо і навчаемо, щоб була гармонія у всьому.

Батьки і діти повинні знайти якусь спільну мету до якої вони мають спільно дійти і її осягнути. Здається мета проста і виразна:

а) для батьків — виховати, навчити і підкормити своїх дітей якнайкраще,

б) для дітей — сприятися те, що виховання-наука і життя — несе на те, щоб стати повноцінною людиною.

Щоб осягнути всі ті дані, що ведуть до мети, — потрібно насамперед уваги, праці, наснаги та послідовності науки.

Свідомі батьки повинні б знати, що не лише школа і церква, але і вони самі — родина, родинне огнище, — потрібні до повного і всебічного виховання їхніх дітей. Без такого “трісмвірату” — годі сподіватися повного — всебічного виховання та навчання наших дітей. Щоб так було, а не інакше, потрібно не лише того, що ми повторюємо, бо це лише переливання вже відомих даних, — але треба практичної заправи і дій, а не лише слів.

Самі слова — всього не зроблять, хоч як інколи треба і “наговоритися”, щоб щось осягнути. Тому ми самі не с прихильниками голих слів алे одного і другого: слів і діл! Ми всі потребуємо помочі одні від одних. Те, що не достає в одному, — може бути достатнє в другому аспекті.

Праця-труд-освіта — це майбутня сила нашого народу! Все те ми здобути мусимо, і здобудемо, як виховасмо нову сильну духом і тілом людину!



**В успішному вихованні нашої молоді — запевнення успішної долі України!**

Коли б ми як батьки-матері, коли б усі нащі молодечі та супільні установи, — коли б усі нащі політичні рухи та релігійні згromадження, словом — усе наше громадянство зрозуміло вповні ту істину та діяло згідно з тим розумінням, — то ми мали б більше успіхів у вихованні нашої молоді, як маємо досі. Це зрозуміння, це АКСІОМА: МАЙБУТНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ У ВИХОВАННІ ІІ МОЛОДІ. Наши слова ніщо нового не вносять. Можливо, що хтось дотепер сказав і мудріші слова, як ми тут навели, але ми лише їх пригадуємо собі самим та усім тим, що читатимуть ті рядки: застановімся над тими словами і обернім іх у дію. Велику дію росту, науки, сили і тієї питомої ваги, якої ніщо не переважить, бо вона нам просвічуватиме, як дороговказ на те, щоб чужина нас не "пожерла", щоб додолати всякого супостата та вийти на чисті води з чистим серцем і здоровим розумом та запевненим майбутнім для себе, наших нащадків і нашої нації в цілому!

Ми можемо це осiąгнути і ми мусимо це осiąгнути тепер, бо як почнемо це робити аж завтра — буде занізно!

## УСПІХ У ВИХОВАННІ - УСПІХ У ЗМАГУ

Ми як нація безодержавна, мусимо собі самі помагати і самі допильнувати справи виховання, бо ніхто нам тут не поможе, хіба пошкодить. Державні нації мають на те міністерства, фінанси, програми, дошкілля і школи та масу фахових порад і центрів, а ми того всього позбавлені. Тому перед нами усіма: перед кожною українською людиною лежить питання продовжити життя нації, бо інакше — загищемо на чужині!

Не помогає нам уряд-держава, тож помагаймо собі самі! Батькові, — мати, сусід — сусідові, громада — громаді, установа — установі, — поки не охопимо усього суспільства. Нашого, українського суспільства на те, щоб ми не втратили ані однієї душі, — ані однієї людини! Ми мусимо придбати, а не втратити! Ми мусимо перевести ревіндикацію і розшукати усіх загиблих "овечок" та привести їх до рідної української кошари --- до рідного гурту, до громади, до нашої мови, до нашої церкви, до нашої культури... до нашої радості і до нашого горя та статків і нестатків. Ми мусимо рости.

Не йдім із вихованням нашої української молоді ані до ліса, ні до біса, --- але до Бога і до погреб нашої Батьківщини.

Здорова родина, здорова дитина: морально, фізично, духовно, культурно й національно! Тож ми за здорову українську родину! Ми це проповідуюмо і наголошуємо на кожному місці. Не завжди масмо успіхи, не завжди наш голос знаходить добрий ґрунт, але і не всі слова наші пропадають марне.

Кожна здорова родина — то така могутня твердиня, якої ада вражі не подолають, якщо вона сильна морально, духовно, культурно та національно. В родині — основа майбутнього дитини, основа майбутнього нації. Ми не завжди і не всі те все розуміємо і в те вглиблюємося. Але так воно є, а не інакше.

Даліше — наші рідні школи і наші родини — мусять мати єдину програму, єдиний напрям у успішному вихованні нашого дорогого дорібку!

Школа мала б вести перід як в навчанні так і в вихованні, але нам бракує педагогів, добрих вчителів і відданіх виховників. Згуртуймо їх, виховаймо їх і спільно-працюймо над поширенням мережі виховання наших дітей тепер і в майбутньому.

Ми мусимо діяти спільно і поспідовно. Школа і Родина та Церква — це "триумвірат", який мусить забезпечити сильне, свідоме та тривале закріплення мови, культури, віри і національної заправи для кожної української дитини. Всі інші науки техніки, медицини, пропедевтики, тощо — дасть нашим дітям та школа, вища, до якої вони учащати мусять.

Ми не сміємо розпочати і задержатись на половині дороги. В нас бувало багато добрих починів, але не завжди вистачало витривалості на їх затвердження і приєснення. А нам і нашим дітям треба засвоїти в першу чергу знання української мови, зміцнити добре навикі і дати моральні основи та сильні культурні підвалини і національну свідомість та віру в перемогу наших добрих діл і нашої правди. Ми це осягнемо, як кожна людина буде сприянняти досягнення цих даних. Тут треба

не лише უміння, але передусім з'єднаності і витривалості в доброму. Ми всі: родина і тромада — мусимо створювати сприятливі умовини до росту, науки і національного викорвання нашої молоді. Ми будемо всі працювати, ми будемо всі навчатися, ми будемо всі рости і багатіти духом і тілом, якщо спільно змагатимемо до перемоги над злом, яке нам накинули вороги наші на нашу загальну. А ми той бумеранг відкинемо і він попаде на голову наших гнобителів.



## ЛЮБОВ-ЖЕРТВЕННІСТЬ-ДРУЖНІСТЬ СПРАВЕДЛИВІСТЬ

Почуття любиви до свого роду, своїх батьків-матерів, до своєї нації і до Бога — це кольосальні дзвінучини, це сила непереможна і безпереривно творчча! Саме любов спрямовує нашу дію, знання і наснагу наших нашадків і нас самих на благо свого народу.

Жертвенність — це сила, яка зуміє всякі напівіть особисті і побічні інтереси підкорити винним інтересам патріоту — нації — України! Вона творить героїзм!

Дружність — з'єднає нас плечима до плечей — серце д'серцю на те, щоб ми спільно змагали і перемагали, а не зневірювалися поодиноко і падали.

Справедливість наказуватиме нам усім бути справедливими і вимагати такої справедливості для себе і для свого народу!

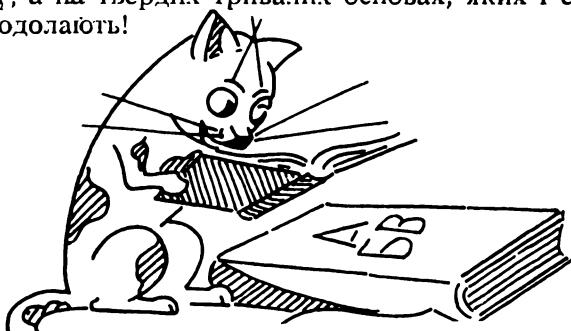
В наших родинах, у наших школах, у наших всіх громадсько-супільниках і політичних об'єднаннях-рухах і установах — мусить формуватися високе патріотичне почуття, віра, і бажання творити добрі діла не лише для себе, але й для своєї громади, свого роду і народу.

Ми всі спільно повиціні повести змаг і боротьбу з тими націями відпалими братами і сестрами, що попали по волі, чи неволі у чужі впливи й оточення; через мішані подружжя, через відчуження, через насильство й т.п. Всіх їх мусимо ревіндикувати і знову обійняти - їх опікою в турті нашої громади. Тим ми будемо направляти кривду, яку нам заподіяв ворог усіх часів, тим ми привертатимемо якість, яка і нам належиться та усім дітям нашим! Коли в нас не завжди збігаються інтереси школи і держави, то ми повинні зробити все, щоб ті інтереси збігалися якнайдокладніше між українською родиною і українськими приватними школами, садками, курсами, тощо. Це будує!

Всі ті прикмети, які ми повище назвали: улюбов, жертвенність дружністі та справедливість, — треба плекати і закріплювати між дітьми вже від початку родинного виховання та далі — в садочку і в школі українознавства, з Церквою включно.

Ми живемо тепер серед таких політичних і культурних та економічних і етично-моральних обставин, що мусимо якнайбільше уваги приділювати якраз вихованню нашої молоді. Багато з тих чинностей наших установ і організацій, які спрямовували і ще спрямовують здебільша свою головну увагу на політичні активності, — ми повинні б дещо з того "скорогоди" і пересунути той час,

той труд і той "центр" — на національне виховання нашого доросту у першу чергу. Така переоцінка вартостей і першочерговості є дуже вчасна і вимагає нашої уваги і близького і більшого зацікавлення. Не "пересипаймо з порожнього в пусте", але творім нові вартості нової, сильної і всесторонньо вихованої та вишколеної української молодої людини! Не всі батьки це роблять, хоч робити можуть. Вони або не хотять, або не вміють того оцінити. Багато с таких супруж, що самі не мають потомства, але вони можуть дуже багато спричинитися до підмоги тим, що такі діти мають і потребують поради, розради, підмоги моральної і духовного порядку. Їм треба допомагати. Нікого не оминати, нікого не опускати і нікого не острахізувати та не "недобачувати", а навпаки — об'єднати їх і залучити у великий гуж рідного і спільногого воза! Ми спільно його потягнемо і збудуємо наше майбутнє не на піску, а на твердих тривалих основах, яких і сили адові не подолають!



. . . ШО ЖИТЯ НЕСЕ?

Виховні питання мають так багато гнучкостей і несподіванок, що інколи людина може сама попасти в сүмнів, бо питуючи сама себе напр. чи правильно вона постутила, супроти своїх дітей, що їх не карала, не примушувала, не дорікала та не приневолювала ні до прашні до науки... що старалася виховувати їх під кожним оглядом задовільно та гідно й нічого не опустила, що могло б бути недостачою у вихованні їхньої дитини-дітей... А все ж щось ще бракує... Не завжди ті добре виховані діти, є такі в своїй поведінці, що не давали б нічого до побажання... Чому воно так є?... Такі і подібні запити і навіть само-докори, стають нераз причиною дущевного болю та сумнівів у правильність нашого поступування супроти рідних дітей.

Такі випадки трапляються і від чимось одним пояснити тому, що вони не постають спонтанно, але постають вони з якоїсь нам невідомої причини, спонуки, або таки впливу самого оточення, на яке ми, як батьки, не заужди маємо вплив, бо того оточення ми ані не контролюємо, ані його не можемо віддалити змінити чи оминути.

Бувас, бо, що добре виховані діти не всіскористали з того виховання, бо он одне, чи друге, якось то виломилося з тих добрих речіців, і якось то віддалилося від наших бажань та сподівань... та це лише окремі випадки.

Як приклад можемо подати один нам добре відочній випадок, який ось так виглядав: Добре вихована доня інтелігентних батьків, маючи понад двадцять років життя, попала до приватної установи-фірми й почала по декілька годин на день працювати, головно в такі дні, які були вільні від занять в університеті, тоб то, працювала вона "парт-тайм", і при тій же праці пізнала одну молоду людину. Тривало це не дуже довго, як обое полюбили себе взаємно та навіть мали думку подружитися, але щоїно тоді почали себе пізнавати глибше... вийшло наяву; що одно з них, тобто молодець, це нехрист... Треба комусь або прийняти християнство, або одному виректися своєї віри... .

Мало хто знає скільки болю зазнали батьки, обое бодочку свою любили і обое не бажали такого зятя. Лише рішуча інтервенція батька, — врятували їхню дитину від упадку, родичів від небажаного зятя... бо доня таки рішуче замінила свою палку любов за довірю до батьків, які бажали їй лише добра, а не короткохвильової любові. Бо вирікатися віри і міннати Христа за особисту любов, — це таки жахливий упадок.

Бережім своїх дітей перед такими припадками і надгодами, та рідше не допускаймо до такої праці, де може зйтися небезпека для долі наших дітей.

Пізнаваймо своїх дітей та помагаймо їм пізнавати ТЕ, ЩО ЖИТЯ НЕСЕ, щоб вони не схибили з прямого шляху і не попали в багно чужовірства та не потратили знаю Святого Хреста на собі і не відчужилися ні від рідної християнської віри, ні від свого роду ні від народу!



Перемогло добре виховання і рішення доні, характер якої і розум переміг серце! А ця перемога велика є! Гідна добре вихованої дитини!

Це лише один приклад з багатьох, як можна легко поховзнутися. Але і в тих, і в подібних випадках, завжди треба брати в рахубу і психологічні явища самої людини і природи.

Лишє добре виховані діти дають собі раду серед таких важких обставин, де треба рішати між розумом і серцем, - між особистим і загальним-національним вибором!

Навіть серед таких обставин, треба не безрозбірного галасу, ненависті й докорів, але й такту, розуму і любови до вищих, надособистих речей!

Одного разу в нашій родині велася розмова на причину тих різних лих, що на че самі від себе спадають на людину...

І під час тієї розмови наш син Святослав сказав:

-Тату, багато злого побирають діти таки в рідній хаті. Залежно від того, як в тій хаті живуть самі батьки, і що вони між собою в родині говорять, а діти й інші те слухають...

. -Також багато залежить від того, чого діти навчаються у школі відносно їх власної поведінки...

-А найбільше всякий вплив залежить від самого оточення . Якщо б мав поганіх товаришів, то і я пристав би радше до їх порад, ніж до заборон... - продовжував це наш син, якому ми дали волю говорити, що хоче і вповні на ту тему висловитися так як він це сам розуміє.

Ми ще довго продовжували ту цікучу тему, і в результаті, я сам мусів таки призвати своєму рідному синові слушну і ширу заввагу, бо тієї істини ніхто тайниколи не заперечить, що -

,,З КИМ ПРИСТАЄШ - ТАКИМ САМ СТАЕШ?"

Тож уникаймо невідповідного товариства та навіть невідповідного знайомства, якщо з того може виникнути шкода для будь-кого з нас на майбутнє!

Наче на підтвердження тієї нашої родинної розмови, пролунало між українцями однієї великої громади великого міста, що один молодий юнак-українець загинув у такому то домі, під час забави, де вживали наркотики...

Вістка, яка розривала серце не лише тих батьків, але кожної людини, бо тут же ішлось про ненадійну смерть молодої людини, що загинула непотрібно серед розваги-забави своїх друзів..

Значить, — товариство було невідповідне. До того товариства пристала людина, яка загинула від наркотиків...

Так сталося, що та велика українська громада того великого міста, зазнала, за пару місяців після того першого випадку, — ще однієї непотрібної втрати: загинув ще один молодець-юнак українець се — ред, майже, подібних, обставин з причини заживання наркотиків.

Хвала Богові, —після тих припадків і потрясень — та громада більше таких же випадків не мала. Дай Боже, щоб їх більше й не було!

Тож ще і ще кажемо: пізнаваймо наших рідних дітей! Помагаймо їм спринимати життя з розвагою, з розсудком та розумом .ОМИНАЙМО ЗЛО — ТВОРІМ ДОБРЕ!

Н Е У В А Г А - П О М И Л К А  
Н Е Х И Т Ъ - С П Р О Т И В

При розпізнаванні і крашому піз-  
нанні наших дітей, кожний батько та мати  
й кожний учитель і виховник, напевно бу-  
де стрічатися з такими феноменами, як не-  
увага даної дитини, чи групи дітей щодо  
одного, чи другого питання, напряму, на-  
уки, чи й розповіді.

Значить, що не всі діти однаково  
сприйматимуть ту саму науку, істину, чий  
розвідь, яку ім подається.

Ми це назвали НЕУВАГОЮ. І знаємо,  
що неувага приводить нераз до замішання,  
а навіть до прикрих випадків, у залежно-  
сті ,у якім питанні та неувага наступила  
й що вона за собою могла потягнути, як =  
НАСЛІДОК=.

Неувага належить до тих від'єм-  
них прикмет, які треба усувати. За неува-  
гою наступає також збайдужіння, легкова-  
ження та несерйозності в деяких навіть  
добрих починах та діях.

Однаке не кожна людина-дитина -  
має ті самі, цебто від'ємні сторінки:, не  
кожна дитина є неуважна й несерйозна у  
тих самих починах, чи вчинках.

Приходимо до висновку, що і помилку в своїм житті зробить кожна людина. Але, не кожна людина зробить ту саму помилку!

Недаром каже давня приказка: "Помилка є прикметою людиди"; тоб то: помилляти-ся - це людське .." Ані наука, ні вправи, ані примус не могли усунути тієї людськєї прикмети - помиллятися. Бо навіть при найбільшій увазі людина може помилитися. Може, - але НЕ мусить помилитися!

Та все ж знаємо, що кожну помилку ми можемо усунути, і помилки усувають, і виправляють їх та навчають по можливості робити те, що потрібне - без помилок!

Наприклад, навіть не дуже вчена людина знає, що  $2 \times 2 = 4$ , і тут помилка неможлива; але, коли дитина, чи людина каже, що напр.  $3 \times 5 = 9$ , то ми кажемо і можемо провірити, що то є помилка, бо  $3 \times 5 = 15$ .

Однак ми знаємо з практики, що напр. дитина може числити і на пальцях, і таки їй вийде, що напр.  $3 \times 4 = 10$ , - а має бути 12.

Отже, ми кажемо, що тут дитина помилилася. Що це треба виправити, треба її ж навчити краще рахувати, і тп., і тд.

Але ми знаємо і таке, що дитина навичиться і сама переконається, що має на руці, напр. 5 пальців, а не 6, хоч би вона спочатку порахувала і сказала, що має 6..

БЕРУЧИ ПІД УВАГУ НЕХІТЬ, ми мусим спершу ствердити, що:

А. Кожну НЕУВАГУ можна привернути до уваги,

Б. Кожну ПОМИЛКУ можна відправити, хіба, що вона є неповторна!  
НЕПОВТОРНОЇ ПОМИЛКИ ВІДСТАВИТИ НЕМОЖНА!!

Напр. Ніхто не може привернути, чи зцілити перервану нитку/життя/, хоч хтось заподіяв це помилково/собі, чи комусь/..

В. Кожну НЕХІТЬ можна усунути!!!

А це тому, що та прикмета є таки радше набута, як притаманна з природи даній людині.

Вона не є і не мусить бути прикметна=притаманна людині, -хоч кожна людина, по своїй волі, чи не волі, має таку нехіть до когось, чи до чогось, або... чомуусь.. Хоч і сама інколи не може пояснити, чому саме та нехіть у неї виступає, у такій, чи іншій силі і формі.

А все ж таки та нехіть НЕ є прикметною даній людині, бо та сама нехіть, може обернутися для тієї самої людини, в приемницькі і симпатію.

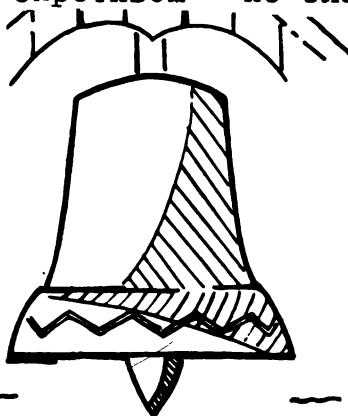
Це не є те саме, що напр. помилка. Нехіть можна б радше порівнювати до СПРОТИВУ. Але не вловні тому, бо нехіть не має за собою рішучої постави, ні с-відомого опору, чи спротиву.

СПРОТИВ повстас лише тоді, коли ж дитина, чи людина такий спротив робить, або свідомо, або з наказу другого єства й зовнішньої спонуки, або з власної волі.

Якщо ми кажемо, що напр. спротив, є або може бути з власної волі, - то ми не заваємося твердити, що СПРОТИВ МОЖНА УСУНУТИ, або НЕ усунути. Його можна зломити, або не можна зломити. Залежно в тім випадку від самсї натури спротиву.

Однак всякий спротив можна злагіднювати, усувати, ламати, або йому підкорюватися...

Якщо мова про спротив у дітей, то такий спротив треба злагіднювати, або й усувати... Ми ніколи не радили б ламати, щоб враз із спротивом - не зламати самої дитини!

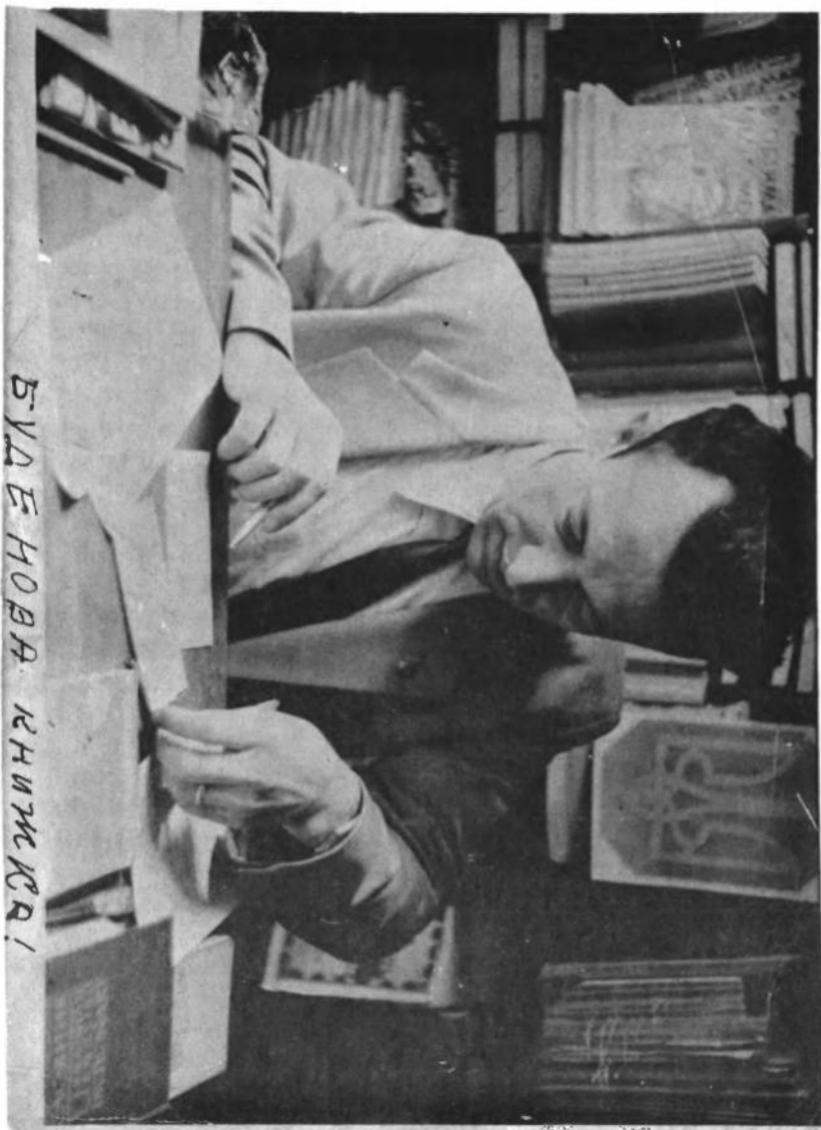


## Н А З А К І Н Ч Е Н Н Я .

ми бажали б ще сказати пару слів і дати декілька добрих порад для батьків і для учителів та для педагогів - виховників - уважалі, а це:

- a) всяку прийняту виховну працю - ви повинні виконати найкраще!
- b) Нічим і ніколи не зневірюйтесь; на всякі нестачки - будьте оптимістом!
- c) Не ждіть надмірної нагороди, але радості у своєму серці з добре виконаної праці! Бо нагорода ваша - буде аж пізніше..., може аж після, того, як ми самі забудемо..., але майбутнє життя наших вихованців - говоритиме за наш труд!
- d) Мотто кожного виховника, доброго, і розумного вчительника - повинно бути:
  1. Навчаю, щоб ти знов і других розумом дарував,
  2. Наказую, щоб і ти наказував, а головне: навчися слухати!





БУДЕМОВА РИЧАРДА

ЗАПРОШУЄМО ПРОЧІТАТИ ТАКІ ПЕДАГОГІЧНІ  
ПРАЦІ:

1. Д-р М. С. Чарторийський: "ПРОБЛЕМИ УС-  
ПІШНОГО ВИХОВАННЯ" ст. 172  
Ціна книжки лише \$3.-

2. Д-р М. С. Чарторийський: ДІТИ і ШКОЛА,  
необхідна книжка для батька-  
матері і для кожного, хто лю-  
бить дітей!  
Ціна лише \$2.-

3. Д-р М. С. Чарторийський: "ЗА КРАЩЕ  
ПІЗНАННЯ СВОІХ ДІТЕЙ!"  
Ціна лише \$1.-

ПОНАДТО ПРОПОНУЄМО ще:

а) "НАШІ РІЗДВЯНІ ЗВИЧАЇ" - ілюстроване видання, ціна якого \$2.-

б) "УКРАЇНСЬКІ ВЕЛИКОДНІ ЗВИЧАЇ", іл.  
видання, ціна якого \$1.-

в) Богданна Сидор Чарторийська:

"АНДРІЇВСЬКІ ЗВИЧАЇ", Ціна \$1.-

З М И С Т ...

В с т у п н е .....	Ст. 3
Не всі діти одинакові .....	5
С а м о к о н т р о л я .....	8
Успосіблення – Темперамент...	ІІ
Як поступати з дітьми неоднакових темпераментів? .....	17
Особовість-Пошана-Авторитет..	23
Ми є за дисципліною поміркованою	
	24
В Успішному вихованні.....	29
Успіх у вихованні-успіх у змагу	30
Любов-Жертвенність-Дружність-	
Справедливість .....	33
Що життя несе? .....	36
Неуваги-помилка-нехіть-спротив	41
Закінчення .....	45



Ч И Т А Й Т Е !

Ч И Т А Й Т Е !

ТАКІ НАУКОВІ ПРАЦІ д-ра М.С. ЧАРТОРИЙСЬКОГО

- 1.ШЛЯХ ДО ГОРОДЕЛЬСЬКОЇ УНІЇ (1413 р.), -
- 2.ПРОБЛЕМИ УСПІШНОГО ВИХОВАННЯ, стор. 172
- 3.ДІТИ і ШКОЛА -педагогічний нарис.
- 4.ПІЗНАЙМО КРАЩЕ СВОІХ ДІТЕЙ - психологічний нарис.
- 5.УКРАЇНСЬКЕ ВЕСІЛЛЯ - етнографічний нарис

А ОСЬ СПОМИНИ ТОГО Ж АВТОРА:

- 1.МАНДРИ ЖИТТЯ (Анабаза), Том I. ст. 160  
(Від народження до 18 р. життя)
- 2.МАНДРИ ЖИТТЯ (Анабаза), Прага-Берлін,  
Том II. Сторін 160(багато ілюстрацій)
- 3.МАНДРИ ЖИТТЯ (Анабаза), Том III. В Кар-  
патській Україні, сторін 160, ілюстр.
- 4.НА ЗЕЛЕНІЙ ЛЕМКІВЩИНІ. Спогади з Легіо-  
ну (Ролянд).
- 5.ВІД СЫНУ ПО КРИМ. Спогад з III-ї Покідної  
Групи "ПІВДЕНЬ" сторі 226.
- 6.МІЖ МОЛОТОМ А КОВАДЛОМ(Причинки до Істо-  
рії УПА. Роки 1942-1945., сторін 304.
- 7.ПРОЩА ДО СВЯТИХ МІСЦЬ. Рим-Ватикан-Атени  
-Коринт-Палетина-Єрусалим-Вифлеєм-Наза-  
рет-Вітанія-Метрве Море-Гагчлейське Озе-  
ро-Капернаум-Тель Авів-Гайфа, Париж-Люрд  
Сторін 224. Ілюстроване видання.  
ЦЕ ВСЕ ОДЕРЖИТЕ В "ГОВЕРЛІ"!!!!!!